

יסודות פסחים

שיעור עשירי

תערובת חמץ

מקורות

- א. משנה מב. רש"י ד"ה ואלו עוברין; תוס' ד"ה ואלו עוברין
- ב. גמ' מג. "הרי אלו באזהרה... טעמא דר"א מכל"; גמ' מד. "יתיב רב דימי... לית ביה כזית בכדי אכילת פרס"
- ג. ספר המצוות ל"ת קצח; השגות הרמב"ן, שם
- ד. רמב"ם הל' חמץ ומצה פ"א ה"ו; [מגיד משנה וכסף משנה על אתר]
- ה. ביאור הגר"א או"ח סי' תנג סעי' ב
- ו. מנחת חינוך מצוה יב

ביאור הגר"א או"ח סי' תנג סעי' ב

וז"ש הרמב"ם בפ"א מהל' חמץ אין חייבין כרת אלא על עצמו של חמץ אבל על עירוב חמץ כו' אם אכלן לוקה ואין בו כרת שנאמר כל מחמצת לא תאכלו, בד"א כשאכל כזית בכא"פ אבל כו' אלא מכין אותו מכת מרדות. וכן כתב במל"ת קצ"ח. והשיג עליו הרמב"ן, א' למה פסק כר"א, ועוד דלר"א אפילו פחות מכזית בכא"פ לוקה, כמ"ש בפסחים שם דע"כ ל"פ רבנן עליה אלא באין בו בככא"פ, ועוד כבכא"פ אפילו כרת ליחייב. אבל הרמב"ם אזיל לשיטתו שפסק כן בכל האיסורין בפט"ו מהמ"א שבתערובות אפילו כזית בכא"פ אין בו כרת רק מלקות, וכ"מ ברי"ף שם ע"ש שכ' אבל כו' אפילו לרבנן לקי, וכמ"ש בע"א כל שטעמו וממשו כו' לוקין, אבל פ' כחכמים דכזית בכא"פ מודים לר"א. ואף על גב שאמרו שם דלרבנן לא קאי קרא דכל מחמצת אתערובות רק אנתחמץ מחמת דבר אחר וכן לר"א רק דר"א דרש כל וחכמים לא דרשי, היינו לס"ד דרבנן פליגי אפילו בכזית בכא"פ, וכמ"ש שם א"ה אמאי פליגי רבנן עליה דר"א כו' וכזית בכא"פ דאורייתא כו', אבל למסקנא רבנן מוקמי לקרא בכזית בכא"פ, וע"כ צ"ל כן דאל"כ אמאי אמרו בע"א שם לוקין עליו משמע דאין בו כרת או כרת ליחייב או ליפטור גם כן אף מלאו כמו שהקשה הרמב"ן על הרמב"ם, אלא דכולם יליף מחמץ ובחמץ מפורש שהוא בלאו ואין בו כרת, כמ"ש בפסחים שם: ת"כ דר"י כל מחמצת כו' לרבות כו' יכול יהא ענוש כרת כו', ומזה ילפינן לגוף האיסור מעורב בו.

מנחת חינוך מצוה יב

והנה עכ"פ אם נאמר בפשיטות דתערובות חמץ בכא"פ עובר בלאו נלע"ד דרך משל אם נתערב כזית חמץ בשני ביצים דהיינו בתוך א"פ ואכל רק ביצה א"כ לא אכל רק ח"ז חמץ ובתוך א"פ אכל ח"ז חמץ גמור ודאי אינו חייב כרת דהח"ז הראשון הי' רק לאו ואין הקל מצטרף לחמור ע"י במעילה ופ' יוה"כ אבל עכ"פ לוקין דהחמור דהיינו הח"ז גמור מצטרף לח"ז שבתוך התערובות ללקות עליו משום תערובות חמץ כמו דאם הי' אוכל עוד הביצה השניה שבתוכה יש ח"ז חמץ מעורב היה חייב מלקות מכ"ש שאכל ח"ז חמץ גמור וכי גרע חמץ גמור מחמץ ע"י תערובות ודאי לענין כרת וחטאת לא מצטרף כי הח"ש ע"י תערובות לא יכול להצטרף לחמץ גמור כי על התערובות אינו חייב כרת וחטאת אבל להיפך שמצטרף חמור לקל לעבור עליו בלאו הוי כ"ש ומה אם אכל עוד הח"ז עיי"ת היה עובר בלאו מכ"ש אם הח"ז השני חמץ גמור ודאי מצטרף לחייב עכ"פ מלקות ע' במעילה ור"מ המ"א ולענ"ד הדברים ברורים...

והנה הרהמ"ח לא ביאר אימתי מתחיל זה הלאו אם גם ב"ד אחר חצות עובר על תערובת חמץ או אפשר דוקא בפסח והר"מ בפתיחה להחז"מ במנין המצות אשר נכללו בהלכה זו כתב וז"ל שלא לאכול חמץ ביום י"ד מחצות ולמעלה ב' להשבת חמץ ביום י"ד ג' שלא וכו' ד' שלא לאכול תע"ח כל ז' ומדכתב קודם לזה ב"ד וכאן כתב כל ז' נ' דלאו הזה אינו אלא ב"ט אבל לא ב"ד וכ"נ דהא לר"י דרשינן קראי על לפני זמנו ולאחר זמנו ואנן פסקינן כוותיה לפ"ז מחמת הקרא דלא תאכל א"כ בתערובות חמץ דליכא אלא חד קרא מוקמינן ל' לתוך זמנו וא"ע אלא בת"ז ולפ"ז דינו כדין שאר איסורים לכל שיטה כדאית ל' וכ"כ תוס' פסחים ב' ד"ה אור דלא אסר ר"י אלא בחמץ גמור דאיכא ג' קראי אבל נוקשה דליכא אלא חד קרא מודה ר"י דלא אסור לאח"ז א"כ בתערובות ג"כ דליכא אלא חד קרא אינו לוקה אלא תוך הפסח אבל ב"ד א"ע בלאו זה אלא דינו ככל תערובות איסור. ומצאתי בצ"ח ר"פ א"ע כדברינו דא"ע אלא ת"ז והביא דה"ת הנ"ל ועוד ראיות...

והנה במש"ל דח"ז תערובות וח"ז חמץ מצטרפין כעת שבתי וראיתי כיון דהם שני שמות אין מצטרפין ער"מ פ"ד מהמ"א. עוד נראה פשוט דאם התרו בו על תע"ח משום לא יאכל חמץ או התרו על חמץ גמור משום לאו דכל מחמצת אינו לוקה דל"ה התראה כלל כמ"ש כ"פ לענין התרו משום לאו א' אינו כלום אליבא דכ"ע.

המשנה בתחילת הפרק השלישי אומרת:

ואלו עוברין בפסח: כותח הבבלי ושכר המדי וחומץ האדומי וזיתום המצרי וזומן של צבעים ועמילן של טבחים וקולן של סופרים. רבי אליעזר אומר: אף תכשיטי נשים. זה הכלל: כל שהוא ממין דגן הרי זה עובר בפסח. הרי אלו באזהרה ואין בהן משום כרת. [משנה מב.]

המשנה עוסקת בדין תערובת חמץ וחמץ נוקשה. בשיעור זה נעסוק בדין תערובת חמץ, ובעזרת ה' בשיעור הבא נשלים את המשנה ונעסוק בדין חמץ נוקשה.

המשנה מלמדת שתערובת חמץ אסורה בלאו אך אין בה כרת.

הגמרא מביאה בעניין זה מחלוקת תנאים:

על חמץ דגן גמור ענוש כרת, על עירובו בלאו, דברי רבי אליעזר. וחכמים אומרים: על חמץ דגן גמור ענוש כרת, על עירובו בלאו כלום. [מג.]

רבי אליעזר סובר שתערובת חמץ אסורה בלאו, ואילו חכמים סוברים שמדין תורה אין איסור בתערובת חמץ.

בברייתא נוספת מובאת דרשתו של רבי אליעזר, המלמדת שתערובת חמץ אסורה בלאו:

'כל מחמצת לא תאכלו' – לרבות כותח הבבלי ושכר המדי וחומץ האדומי וזיתום המצרי. יכול יהא ענוש כרת? תלמוד לומר 'כי כל אכל חמץ ונכרתה' – על חמץ דגן גמור ענוש כרת ועל עירובו בלאו. [שם]

נמצא, שרבי אליעזר לומד מהכתוב "כל מחמצת לא תאכלו" על איסור תערובת חמץ, ואילו חכמים חולקים ואינם מקבלים דרשה זו.

הראשונים נחלקים האם קיים איסור 'בל יראה ובל ימצא' בתערובת חמץ. רש"י כותב בביאור דברי המשנה "ואלו עוברין בפסח":

ואלו עוברין עליהן בבל יראה ובל ימצא. [רש"י מב. ד"ה ואלו]

מבואר בדבריו שקיים בתערובת חמץ איסור 'בל יראה ובל ימצא'.

תוספות מביאים את שיטת רבנו תם החולקת על כך:

ואין נראה לרבנו תם, דמשמע דכל הנך מרבינן מ'כל מחמצת לא תאכלו', ואפילו באכילה לא הוה מיחייב אי לאו דרבייא קרא, ומהיכי תיתי בל יראה ובל ימצא?! [תוס' מב. ד"ה ואלו]

לשיטת רבנו תם אין איסור 'בל יראה ובל ימצא' בתערובת חמץ, שכן איסור 'בל יראה ובל ימצא' נאמר לגבי חמץ גמור, ואין מקור המלמד על איסור מעין זה לגבי תערובת חמץ¹. מדברי רבנו תם עולה שאיסור תערובת חמץ הוא איסור נפרד מאיסור חמץ, ולכן אין ללמוד מאיסור 'בל יראה ובל ימצא' הקיים בחמץ על קיומו של איסור מעין זה בתערובת חמץ². ייתכן ורש"י חולק על הגדרה זו, ולשיטתו הדרשה האוסרת תערובת חמץ מלמדת כי גם היא נחשבת לחמץ, וגם היא כלולה באיסור אכילת חמץ, אלא שהוא אינו אסור בכרת אלא בלאו³. בשל כך, לשיטתו איסור 'בל יראה ובל ימצא' אמור גם לגבי תערובת חמץ⁴.

להבנות אלו ביסוד איסור תערובת חמץ, האם הוא איסור עצמאי או חלק מאיסור אכילת חמץ, יש שתי השלכות נוספות:

- א. צירוף אכילת חמץ כזית חמץ גמור עם חמץ כזית תערובת חמץ: המנחת חינוך [מצוה יב אות א, ג] דן בכך ומסיק שאינו עובר: "כיון שהם שני שמות אין מצטרפין". דבריו מבוססים על ההבנה שאיסור תערובת חמץ הוא איסור שונה במהותו מאיסור חמץ.
- ב. דין תערובת חמץ בערב פסח: תוספות [ב. סוד"ה אור] נוקטים שאיסור תערובת נאמר רק בפסח עצמו ולא בערב הפסח⁵. דבריהם מבוססים על ההבנה שאיסור תערובת חמץ הוא איסור עצמאי, אך להבנה שהתורה הגדירה שגם תערובת חמץ נחשבת לחמץ, מסתבר שהיא אסורה גם בערב הפסח.

הגמרא מגדירה את סוג התערובת בה נחלקו התנאים:

וכזית בכדי אכילת פרס דאורייתא היא? אמר ליה: אין. אי הכי אמאי פליגי רבנן עליה דרבי אליעזר בכותח הבבלי... אלא הנח לכותח הבבלי דלית ביה כזית בכדי אכילת פרס. [מד.]

מבואר בדברי הגמרא, שלכולי עלמא קיים איסור באכילת תערובת חמץ שיש בה כזית חמץ בכדי אכילת פרס. מחלוקת התנאים היא בתערובת שאין בה כזית בכדי אכילת פרס: רבי אליעזר סובר, שאמנם האדם אינו אוכל כזית מן החמץ בכדי אכילת פרס, אך התורה חידשה שכל התערובת נחשבת 'לחפצא של איסור', ולכן יש איסור באכילת כל כזית וכזית ממנה. רבנן, לעומת זאת, חולקים וסוברים שהתורה לא חידשה איסור כזה, ולכן לשיטתם "על עירובו בלא כלום".

מבואר מדברי הגמרא שאיסור תערובת חמץ הוא איסור נוסף לדיני תערובות של כל התורה: דיני תערובות בכל התורה מגדירים שכאשר האיסור המעורב לא התבטל, אזי האוכל מן האיסור כזית בכדי אכילת פרס לוקה. עם זאת, התערובת עצמה אינה הופכת להיות 'חפצא של איסור', ולכן האוכל ממנה כזית, ללא אכילת כזית מן האיסור, אינו לוקה. אולם, לגבי חמץ חידשה התורה –

¹ על פי שיטתו, רבנו תם [בתוס', שם] מבאר את דברי המשנה באופן שונה: "ונראה לרבנו תם ד'אלו עוברין' פירוש האוכלין, ועוברין היינו מעל השולחן, דלאו בני מיכל נינהו, אבל בל יראה ליכא".

² הבנה זו עולה גם מדברי תוספות במקומות נוספים [ב. ד"ה אור; כג: ד"ה מאי].

³ מצאנו כעין זה לגבי איסור דם, שעל דם הנפש חייבים כרת, ואילו על דם האיברים יש לאו בלבד.

⁴ עי' רבנו דוד [מב. ד"ה פירש"י] המיישב את שיטת רש"י בדרך נוספת.

⁵ וכן מסיק המנחת חינוך [שם, אות ב].

לשיטת רבי אליעזר – שהתערובת עצמה הופכת להיות 'חפצא של איסור', ולכן בכל אכילת כזית מן התערובת יש איסור תורה.⁶

כן נוקטים רוב הראשונים, אולם מדברי הרמב"ם עולה שיטה שונה. הרמב"ם בספר המצוות מונה את תערובת חמץ במניין הלאוין:

והמצוה הקצ"ח היא שהזהירנו מאכול דברים שיש בהם תערובת חמץ ואף על פי שאינן לחם, כמו המורייס והכותח והשכר והדומה להם. והוא אמרו 'כל מחמצת לא תאכלו'.

[ספר המצוות ל"ת קצח]

מכך נראה שהרמב"ם פוסק כרבי אליעזר. אולם, הרמב"ם ממשיך וכותב:

וכבר התבאר בפסחים שעם היותם אסורים ומוזהר מאכילתם לא נתחייב באכילתם מלקות אלא אם היה בהן כזית חמץ בכדי אכילת פרס. אמנם אם היה בהן עירוב חמץ פחות מזה השיעור אין חייבין על אכילתן מלקות. [שם]

הרמב"ם קובע כי אין חיוב מלקות אלא בתערובת שיש בה כזית בכדי אכילת פרס.

וכן כותב הרמב"ם בהלכות חמץ ומצה:

אין חייבין כרת אלא על אכילת עצמו של חמץ. אבל עירוב חמץ, כגון כותח הבבלי ושכר המדי וכל הדומה להן מדברים שהחמץ מעורב בהן, אם אכלן בפסח לוקה ואין בו כרת, שנאמר 'כל מחמצת לא תאכלו'. במה דברים אמורים, בשאכל כזית חמץ בתוך התערובת בכדי אכילת שלש ביצים הוא שלוקה מן התורה. אבל אם אין בתערובת כזית בכדי אכילת שלש ביצים, אף על פי שאסור לו לאכול, אם אכל אינו לוקה אלא מכין אותו מכת מרדות.

[הל' חמץ ומצה פ"א ה"ו]

מלבד יישוב דברי הרמב"ם עם סוגיית הגמרא⁷, דברי הרמב"ם טעונים ביאור מצד עצמם. כאשר אדם אוכל כזית חמץ בתערובת בכדי אכילת פרס, לכאורה הוא חייב כרת כדין אוכל כזית חמץ בעין. ואם כן, על דברי הרמב"ם קיימת תמיהה כפולה:

- א. מדוע יש צורך במקור נוסף כדי ללמד על האיסור הקיים במציאות זו?
- ב. מדוע במציאות זו האדם עובר על לאו בלבד ואינו מתחייב כרת, והרי הוא אוכל כזית חמץ בכדי אכילת פרס⁸?

הגר"א [סי' תנג סעי' ב] טוען, כי לפי הרמב"ם הכתוב "כל מחמצת לא תאכלו" מלמד עיקרון כללי בכל התורה: אין חיוב כרת על אכילת תערובת איסור, גם כאשר האדם אוכל כזית מן האיסור בתוך כדי אכילת פרס⁹.

על פי דברי הגר"א, שתי התמיהות דלעיל מיישבות זו את זו: יש צורך בכתוב "כל מחמצת לא תאכלו" אך לא כדי ללמד את עיקר איסור תערובת חמץ, אלא כדי ללמד שעל תערובת חמץ – וכל על תערובות איסורים אחרים – אין כרת אלא לאו בלבד. עם זאת, דבריו מעלים קושי אחר בשיטת הרמב"ם: מדוע תערובת חמץ נמנה כלאו בפני עצמו? הרי, לפי דברי הגר"א, דין תערובת חמץ אינו

⁶ דברים אלו אמורים לשיטת רוב הראשונים. אולם, לשיטת רבנו תם [רא"ש חולין פ"ז סי' לא] טעם כעיקר דאורייתא, ולכן כל התערובת שקיבלה את טעם האיסור הופכת להיות 'חפצא של איסור'. בעקבות שיטה זו נאלץ הטור [סי' תמב] לחדש שדין תערובת חמץ מלמד שכל התערובת אסורה על אף שאין בה טעם גמור אלא קיומה בעלמא, ואכמ"ל.

⁷ מפרשי הרמב"ם האריכו מאוד בעניין זה; אנו לא נעסוק בכך במסגרת זו.

⁸ עי' רמב"ן [השגות לספר המצוות, שם], שו"ת הרא"ש [כלל טז סי' ב], השגות הרמ"ך [הל' חמץ ומצה, שם] ומגיד משנה [שם] התמהים על דברי הרמב"ם.

⁹ הגר"א מדייק כך מדברי הרמב"ם בהל' מאכלות אסורות [פ"טו ה"ג], ועי' כסף משנה [הל' חמץ ומצה פ"א ה"ו] המציע לדחות דיוק זה.

מלמד על איסור נוסף על תערובת חמץ אלא על דין כללי שאין כרת על תערובת איסור, ולכאורה לפי זה אין למנותו כלאו בפני עצמו¹⁰.

אכן, הכסף משנה מציע דרך נוספת בביאור שיטת הרמב"ם:

ועוד יש לומר, דאיצטריך 'כל מחמצת' משום דכיון דכתב רחמנא 'כי כל אוכל חמץ' למעט כל תערובת חמץ מכרת, סלקא דעתך אמינא דלגמרי ממעט ליה, להכי אהדריה קרא ד'כל מחמצת'. ולפי זה חמץ קיל מחלב ודם וכל שאר איסורין, דבשאר איסורין חייב כרת כמו בעיקר, והחמץ פטור מכרת.

לפי הכסף משנה, חמץ שונה משאר האיסורים: כל האיסורים קיימים גם בתערובת, ולכן האוכל כזית חלב בתערובת בכדי אכילת פרס חייב כרת; בחמץ, לעומת זאת, התורה חייבה כרת רק על "עצמו של חמץ", ואילו תערובת חמץ אסורה ממקור שונה: "כל מחמצת לא תאכלו". בשל כך, תערובת חמץ אסורה בלאו ולא בכרת¹¹.

הדברות משה הולך בדרך עקרונית זו, והוא מבאר את יסוד החילוק בין חמץ לשאר איסורי התורה:

והנכון לעניות דעתי בזה, די ש חילוק גדול בין כל איסורין שבתורה לחמץ, דבכל איסורין אסרה תורה גוף הדבר ולא הזכיר איזה טעם יטעום בהאיסור, אלא שיהיה ראוי לאכילה... ומטעם זה אין שום חילוק בחלב ובדם ובכל איסורי תורה בין כשהם בעין בין כשהם מעורבין בכל מיני תבשילין, אם אך איכא השיעור של כזית מהאיסור עצמו בכדי אכילת פרס, ואין צורך על זה קרא לחייבו בלאו וכרת. אבל באיסור חמץ, שעצם מין דגן לא אסרה תורה, דהא רשאי לאכול לחם וכל דבר שנעשה מכל מיני דגן גם בפסח, והאיסור הוא רק כשהלחם והדבר שנעשה מהדגן הוא חמץ, שהאיסור הוא מחמת טעם החמיצות שנעשה בהדגן, שאם נמצא שהאיסור הוא על דגן כשהוא בטעם חמיצות דוקא, ולכן אם נתערב החמץ באינו מינו, כגון כותח הבבלי וכדומה, שעתה מכיון שהוא בתערובת דבר שלא שייך בו חמיצות, הרי אין בגוף החמץ שאיכא שם החמיצות כמתחילה... אין לחייבו בלאו וכרת שנאמר באוכל חמץ, אף שיש שם ממשו דהחמץ וגם בשיעור כזית בכדי אכילת פרס.

[דברות משה סי' כג ענף א]

הדברות משה טוען שקיים חילוק בין חמץ לשאר האיסורים: בחמץ התורה אסרה את טעם החימוץ, ואילו בשאר האיסורים התורה לא אסרה את הטעם אלא את ממשות האיסור. על בסיס הבחנה זו טוען הדברות משה, שתערובת חמץ שונה במהותה מתערובת בשאר איסורי התורה: בכל איסורי התורה התערובת אינה פוגעת בזהות האיסור; זהות האיסור נשמרת, אלא שהיא מפוזרת בתוך ההיתר. בחמץ, לעומת זאת, התערובת פוגעת בזהות האיסור: חמץ הנתון בתערובת אינו נחשב לחמץ גמור, ולכן איסור "עצמו של חמץ" אינו אמור לגביו ואין חייבים עליו כרת, והוא נלמד מאיסור נפרד – "כל מחמצת לא תאכלו" – האוסר גם חמץ קלוש¹².

ניתן להציע הסבר נוסף בעניין זה¹³, על פיו ההבדל בין תערובת חמץ לתערובות שאר האיסורים נובע מהחילוק העקרוני הקיים לשיטת הרמב"ם בין חמץ לשאר המאכלים האסורים: המאכלים האסורים הם 'איסורי חפצא', הם גורמים שליליים שעל האדם לפרוש מהם; חמץ, לעומת זאת, הוא 'איסור גברא', כלומר שעל האדם מוטלת חובה להימנע בפסח מלאכול חמץ. על הבחנה זו יש להוסיף, שדין תערובות אמור לגבי המאכלים האסורים, שהואיל והם 'חפצא של איסור', הם עומדים באיסורם גם בהיותם בתערובת. חמץ, לעומת זאת, הואיל ואינו 'חפצא של איסור' אלא איסור

¹⁰ כעין זה תמה המנחת כהן [שער התערובות סי' ו'].
¹¹ הכסף משנה מציע דרכים נוספות בביאור דברי הרמב"ם.

¹² עי' צפנת פענח [שם] המבאר גם הוא שבתערובת חמץ נפגעת זהות האיסור, אך הוא מבאר את טעם הדבר באופן שונה.
¹³ הסבר זה שמעתי מהרב מיכאל אדרעי.

אכילה המוטל על האדם, אינו אסור אלא כשהוא בעין. בשל כך, אכילת תערובת חמץ אינה אסורה משום הלאו המזהיר שלא לאכול חמץ, אלא איסורה נובע מלאו נפרד: "כל מחמצת לא תאכלו"¹⁴.

חיזוק להבנה זו, מכך שבהלכות הסמוכות לאיסור תערובת חמץ מביא הרמב"ם הלכות נוספות שבהן נבדל איסור חמץ משאר איסורי התורה: הרמב"ם [פ"א ה"ב] מביא מקור מיוחד לאיסור הנאה מחמץ, לעומת שאר האיסורים שבהם איסור ההנאה נובע מאיסור האכילה; והרמב"ם [פ"א ה"ז] מביא מקור מיוחד לאיסור חצי שיעור, לעומת שאר האיסורים שבהם אין צורך במקור נוסף לאיסור חצי שיעור. על פי הבנה זו, קו אחד חורז הלכות אלו: לשיטת הרמב"ם, איסור חמץ שונה במהותו משאר איסורי התורה, הוא אינו 'איסור חפצא' אלא 'איסור גברא', ולכן דיניו שונים מדיני המאכלים האסורים¹⁵.

להערות ולתגובות: שלמה ליפשיץ

lshlomo26@gmail.com

השיעור מוקדש לעילוי נשמת רחל בת יצחק וולטרס ז"ל ולעילוי נשמת אברהם בן צבי פייר ז"ל

---

¹⁴ עי' זכר יצחק [ח"א ס' ז'] המבאר גם הוא את החילוק בין חמץ לשאר איסורי התורה על בסיס הטענה שחמץ הוא 'איסור גברא', אך הוא מבאר באופן שונה כיצד הבחנה זו משפיעה על דין התערובת.

¹⁵ עמדנו בקצרה על ההבחנה הקיימת בשיטת הרמב"ם בין חמץ לשאר האיסורים בשיעור השמיני [איסור הנאה מחמץ]. [יש להעיר, שהחילוק ביחס איסור חצי שיעור בין חמץ לשאר האיסורים מבוסס על דברי המהרלב"ח [ס' ז'] (המובאים במשנה למלך [פ"א ה"ז]), אך מדברי הגמ' ביומא [עג:] שאיסור חצי שיעור נאמר גם ביום הכיפורים, משתמע שלא כדברי המהרלב"ח, ואכמ"ל].